

Gdje se u gramatici javljaju osjećaji?

U ovom se radu bavim pitanjem kako se gramatičkim konstrukcijama izražavaju osjećaji. Osjećaje shvaćam najšire: ne pravim razlike između evaluacije i emocija kao ni između osjećaja, afekata, emocija, raspoloženja i sl. Cilj je rada pokazati da se za izricanje emocija/evaluacije jezikom rabe konstrukcije koje imaju (razmjerno) zadan gramatički profil, ali moraju sadržavati i određene leksičke elemente. Analiziram tri takve konstrukcije: *i to mi/ti je neki* + imenica, imenica u vokativu + pridjev (*konju stari*) i pridjev + pridjev-*cat* (*nov novcat*). Rezultati pokazuju da je evaluativno i emocionalno značenje konstrukcija više od zbroja značenja pojedinih elemenata te da osim o leksičkom sastavu ovisi i o gramatici. Gramatika stoga ima afektivni potencijal, ali tek u kombinaciji s odgovarajućim leksikom i tek u određenoj konstrukciji može poslužiti iskazivanju emocija.

Uvod

Emocionalno iskustvo jezikom možemo *opisati* koristeći se riječju za osjećaj kao u primjeru (1).

(1) Lili je *ljuta* na Juru.

Osim toga osjećaje možemo i *iskazati* jezičnim sredstvima, kao u sljedećem primjeru:

(2) Nosi se, ništarijo jedna.

U primjeru (2) govornik iskazuje svoj stav prema osobi kojoj se obraća, a taj stav uključuje njegov (neimenovan) osjećaj i evaluaciju sugovornika kao ništarije. U takvom se pogledu – koji proizlazi iz teorijskog okvira systemske funkcionalne lingvistike – emocije i evaluacija smatraju dijelom istog sustava (Martin i White 2005). Podjela na govorenje o osjećajima (kao u (1)) i iskazivanje osjećaja (kao u (2)) (Bednarek 2008) skalarne je naravi jer je u diskursnim zajednicama govorenje o osjećajima ujedno i način stvaranja i perpetuiranja zajedničkog emocionalnog stila, odnosno iskazivanja osjećaja (Stanojević 2017).¹ Emocije se prvenstveno *opisuju* leksičkim sredstvima (npr. pridjevom *ljut* u primjeru (1)).

¹ Termin *emocionalni stil* preuzimam od Gammerla (2012), a riječ je o prevladavajućem emocionalnom pogledu ili evaluaciji sadržaja u nekoj zajednici.

Kad *iskazujemo* emocije, možemo se poslužiti leksičkim sredstvima, što se događa kad govorimo o vlastitim osjećajima u prvom licu (npr. *tužan sam, ljut sam* i sl.). Ipak, studije koje se bave iskazivanjem emocija ponajviše govore o različitim verbalnim i neverbalnim sredstvima, gdje leksik vezan uz emocije ne igra primarnu ulogu. Kao sredstva iskazivanja emocija često se navode npr. intonacija, ponavljanje, figurativni jezik, derivacijski oblici itd. (kratke preglede daju Bednarek 2008: 11; Klann-Delius 2015: 136–140).

U ovom se radu bavim pitanjem uloge gramatičkih sredstava u izražavanju osjećaja/evaluacije, odnosno pitam se postoje li gramatičke konstrukcije koje služe izricanju osjećaja/evaluacije. Pogledajmo jedan primjer. Umanjenicama možemo izreći hipokorističko značenje, odnosno da nam je nešto drago, lijepo, ljupko te da prema tome gajimo pozitivne osjećaje i da to evaluiramo kao pozitivno, kao kad kažemo *psić* ili *mačić*. Drugim riječima, gramatičkim sredstvom – derivacijski – tvori se novi oblik kojim se izriče emocija odnosno evaluacija. Međutim, odnos derivacijskog oblika i iskazivanja emocija daleko je od toga da bi bio jedan naprama jedan. Specijalizacija značenja umanjenice *mušica* (*vinska, pubertetska, ribolov na mušicu, gledati preko mušice*) u odnosu na *muha* to jasno pokazuje. Dakle, gramatički oblik – poput umanjenice – može igrati ulogu u iskazivanju emocija, ali kako?

Cilj je rada pokazati da se za izricanje emocija/evaluacije jezikom rabe konstrukcije koje imaju (razmjerno) zadan gramatički profil, ali moraju sadržavati i određene leksičke elemente. Na taj će se način pokazati da gramatika ima afektivni potencijal, ali da tek uz leksik može poslužiti iskazivanju emocija. Rad započinje teorijskim pregledom, a nakon nekoliko metodoloških napomena analiziraju se primjeri triju gramatičkih konstrukcija s afektivnim potencijalom: *i to mi/ti je neki* + imenica, imenica u vokativu + pridjev (*konju stari*) i pridjev + pridjev-*cat* (*nov novcat*). Rad završava raspravom i zaključkom.

Teorijski pregled

Emocije i evaluacija ključan su dio teorijskog opisa jezika u različitim funkcionalističkim teorijama, primjerice kod Jakobsona čije funkcije jezika daleko nadilaze referencijalno i istinitosno te uključuju konativnost, fatičku komunikaciju i poetičnost jezika. Kao što navodi Jakobson, „analiziramo li jezik iz perspektive informacija koje prenosi, pojam *informacija* ne možemo ograničiti na kognitivni aspekt jezika“ (Jakobson 1960: 354, moj prijevod). Proširimo li navedeno, jezik je u temelju emotivan i evaluativan. To je shvaćanje utemeljeno na dugoj filozofskoj i lingvističkoj tradiciji – najbliži Jakobsonu svakako je Bühlerov organski model (Bühler 2011; za pregled v. Kovačec 2007: 143–144) odnosno Ballyjeva stilistika (za pregled v. Curea 2015). Zbog važnosti objektivizma i modularnog pogleda na jezik kognitivaca prvog vala (kako generativnu lingvistiku nazivaju Varela, Thompson i Rosch 1991) afektivno i evaluativno gube značenje u prevladavajućim teorijama jezika, a u jezik se vraćaju na krilima „afektivnog obrata“. On je rezultat promjena u psihologiji i filozofiji

koje sve više naglašavaju važnost tijela (Škrbić Alempijević, Potkonjak i Rubić 2016: 72–73), a svoju primjenu ima i u lingvistici, dijelom zahvaljujući psihološkim i psiholingvističkim radovima (za iscrpan pregled tog trenda u lingvistici v. Lüdtke i Polzin 2015).

Ipak, „afektivni obrat“ odjeka je imao u teorijama koje su ionako izrasle iz funkcionalističkih škola, pa ni u razdoblju prevladavajućeg generativizma nisu raskrstile s ranijim tradicijama.² Prvenstveno, tu je riječ o Hallidayevoj sistemskoj funkcionalnoj lingvistici (Halliday 1994) prema kojoj postoje tri temeljna načina izražavanja značenja, istodobno prisutna u svim iskazima, koja Halliday naziva metafunkcijama: ideacijska, interpersonalna i tekstna. Ideacijska je metafunkcija usmjerena na sadržaj, interpersonalna na društvene odnose i osjećaje, a tekstna na način njihova izražavanja. Takvo zamišljanje jezika znači da evaluacija i emocija postaju neodvojiv dio svakog jezičnog iskaza: „kad god čovjek nešto kaže ili napiše, ujedno i kodira svoje stajalište prema iskazanome“ (Stubbs 1986: 1, moj prijevod). U razvoju teorijskog okvira koji se bavi afektivnim i evaluativnim najdalje su u tradiciji sistemske funkcionalne lingvistike otišli Martin i White (2005). Oni opisuju vrlo kompleksan sustav procjene (engl. *appraisal*) koji opisuje različite elemente kojima konstruiramo emocije, procjenjujemo ponašanja ljudi te pripisujemo vrijednost stvarima, zatim kako se pozicioniramo prema izraženim vrijednostima i kako ih stupnjujemo (za kratak pregled sustava v. Martin i White 2005: 35–38). U okviru navedenog sustava za nas u ovom radu najvažniju ulogu ima podsustav stava (engl. *attitude*). On se, ugrubo rečeno, odnosi na prosudbu ljudi i njihova ponašanja (engl. *judgement*), na evaluaciju entiteta (engl. *appreciation*) i na izražavanje osjećaja (engl. *affect*). Sva tri podsustava temelje se prvenstveno na procjeni elemenata kao pozitivnih i negativnih, odnosno na faktoru koji psiholozi nazivaju valencijom, što je u skladu s dimenzionalnim pogledom na emocije u psihologiji razvijenim još krajem pedesetih (v. Osgood, Suci i Tannenbaum 1957).

Za svaki od triju elemenata sustava procjene Martin i White nude gramatičke dijagnostičke okvire (Martin i White 2005: 58–61). Primjer (3) daje dijagnostički okvir za prepoznavanje da je riječ o izražavanju osjećaja (a ne o prosudbi ili evaluaciji stvari), a primjer (4) rečenica je iz korpusa hrWaC koja ilustrira navedeni okvir.

(3) osoba osjeća OSJEĆAJ (zbog nečega)

(4) Jako smo sretni zbog ove nagrade.

Martin i White jasno govore o tome da je evaluativno značenje prozodijske naravi (Martin i White 2005: 19), što znači da ga nije moguće ograničiti na jedan element strukture (Hunston 2011: 152). Stoga dijagnostičke okvire ne treba shvatiti kao jednoznačnu odrednicu neke vrste evaluativnog značenja, već samo kao potencijalni način prepoznavanja neke vrste evaluativnog

2 Pregled funkcionalističkih škola na hrvatskom daju Borucinski i Tominac Coslovich (2015).

značenja u tipičnom okruženju. Ipak, čak i uz tu ogradu, dijagnostički okviri otvaraju mogućnost za prikaz evaluacije ne samo pomoću leksičkih nego i pomoću gramatičkih sredstava. Primjerice, Hunston (2011: 131–134) pokazuje dvije engleske konstrukcije s pridjevima koje se razlikuju samo u prijedlogu *of* odnosno *for*, kao u primjerima (5) i (6).

(5) It's very brave of her to give up after all these years. 'Vrlo je hrabro od nje što je odustala nakon svih ovih godina.'

(6) It's very difficult for people to have the time and energy to do that. 'Ljudima je vrlo teško imati vremena i energije za to.'

Pridjev *brave* ne može se upotrijebiti s prijedlogom *for*, a obrnuto vrijedi za *difficult*. Razlikuje se i evaluativno značenje: pridjev *brave* u konstrukciji s *of* označava procjenu ponašanja, dok pridjev *difficult* u konstrukciji s *for* označava evaluaciju entiteta. Ipak, kao što Hunston pokazuje u raspravi, navedene konstrukcije ne odgovaraju uvijek nužno jednoznačno istoj vrsti evaluativnog značenja, pa na kraju zaključuje da evaluativnom značenju pridonose i pridjev i konstrukcija u kojoj se nalazi (Hunston 2011: 134).

Takav se pogled može dobro kombinirati s kognitivnom gramatikom (Langacker 1987; 1991; 2008). Više je temeljnih načela kognitivne gramatike, ali ovdje su nam presudna sljedeća: da su gramatika i leksik simbolični te da je jezik konstrukcijske naravi. Simboličnost leksika i gramatike znači da i leksik i gramatika imaju značenje. Njihova je razlika prvenstveno u shematičnosti: dok je leksik razmjerno specifičan, gramatika je shematičnija (v. npr. Langacker 2008: 22). Dakle, i jezik i gramatika zapravo služe kao način prikazivanja nekog (objektivnog) prizora.

Konstrukcijska narav jezika znači da pomoću jezika možemo stvarati sve složenije konstrukcije od jednostavnijih (v. npr. Langacker 2008: 15). U stvaranju konstrukcija u jednakoj su mjeri uključeni i leksički i gramatički jezični elementi, što proizlazi iz njihove simboličnosti. Ipak, značenje novonastalih konstrukcija nije puki zbroj dijelova od kojih se neka konstrukcija sastoji, premda su ti dijelovi nužan dio značenja (Langacker 2008: 167–170) – ne treba ih gledati kao gradivne elemente finalnog značenja, nego kao etape na putu prema konstrukcijskom značenju (Langacker 2008: 167). Dakle, elementi konstrukcije motiviraju značenje, ali ga ne određuju u potpunosti.

Pogledajmo jedan jednostavan primjer konstrukcije iz hrvatskog gdje se izraz *baš ono* kombinira s različitim vrstama entiteta.

(7) Svaki treći dan teretana, to je *baš ono što volim* i opušta me.

(8) Da, ti si *baš ono, friend friend*.

(9) Nemoj da te cura mora *baš ono, molit*.

U primjeru (7) konstrukcija *baš ono što volim* može se parafrazirati kao 'upravo ona stvar koju volim'. Riječ je o značenju u kojem se *baš ono* odnosi na točno određeni referent u vanjskom svijetu (*to* = svaki treći dan teretana) koji se izrazom *što volim* evaluira kao nešto što osoba voli. U primjeru (8) kon-

strukcija *baš ono, friend friend* može se parafrazirati kao ‘upravo onakva osoba kakva sasvim odgovara definiciji pravog prijatelja’. Evaluacija – da je riječ o pravom prijatelju – dijelom proizlazi iz reduplikacije imenice *friend*, a dijelom iz elementa *baš ono* koji upućuje na prototipnu definiciju prijatelja. Najzad, u (9) *baš ono, molit* može se parafrazirati kao ‘učiniti upravo onu radnju koja odgovara prototipnoj definiciji moljenja’. Dakle, konstrukcija *baš ono* + glagol/imenica/pridjev može služiti eksplicitnoj evaluaciji neke stvari (u primjeru 7), ali i implicitnoj evaluaciji kojom se naglašava da je referent prototipni primjer radnje, stvari ili kvalitete o kojoj je riječ (primjeri 8 i 9). Navedeno je značenje motivirano dijelovima konstrukcije, ali je više od njihova zbroja.

Upravo ću se takvim konstrukcijama koje izriču evaluaciju baviti u nastavku rada. Kao što je vidljivo iz ranije navedenoga, u ovome radu emocije sagledavam vrlo široko, što znači da ne pravim razliku između afekata, emocija, raspoloženja i sl., kako je to uobičajeno u psihologiji, nego krećem od vrlo širokog humanističkog pogleda (v. npr. Wilce 2009). Nadalje, ne pravim razliku između evaluacije i emocija, u skladu s dosezima systemske funkcionalne lingvistike (Martin i White 2005). Zanima me konstrukcijsko izražavanje emocija i evaluacije kako bih pokušao utvrditi gdje je granica između gramatičkog i leksičkog u afektivnom potencijalu pojedine konstrukcije.

Metodološka napomena

Premda je ovaj rad uvelike teorijske naravi, teoriju je nemoguće razvijati bez dobrog utemeljenja u podacima. Tek razmatranje pravog jezičnog materijala u pravog upotrebi (Barlow i Kemmer 2000) omogućuje razvoj teorijskog okvira koji bi se mogao testirati na širem materijalu. Stoga ću teorijska razmišljanja razvijati na temelju kvalitativne i kvantitativne obrade korpusnih podataka, kojima ću dijelom testirati svoje intuicije da su tri konstrukcije kojima se bavim u nastavku evaluativne. To znači da ne krećem od korpusa, nego od vlastitih intuicija, ali zaključke donosim na temelju korpusnih podataka. Prednost je korpusnog rada što daje mnogo podataka koji pružaju uvid u to kako ljudi pišu (i govore) u pravim komunikacijskim situacijama. Baš kao i kod svakog korpusnog istraživanja valja imati na umu da je korpus samo alat, a upotreba korpusa na odgovarajući način, koristeći se odgovarajućim pretragama, kao i donošenje dobro potkrijepljenih zaključaka uvijek su u domeni istraživača, tj. nema takvog korpusa ili korpusnog alata iza kojeg bi se istraživač mogao sakriti.

Moj se rad temelji na pretragama korpusa hrWaC (Ljubešić i Klubička 2014) pomoću alata dostupnih u Sketch Engineu. Pretraživao sam tri konstrukcije za koje sam pretpostavio da bi mogle imati evaluativno značenje: *i to mi/ti je neki* + imenica (npr. *I to ti je neki mehaničar koji ne zna dijagnosticirati kvar*), imenica u vokativu + pridjev (npr. *konju stari*) i pridjev + pridjev-cat (npr. *pravi pravcati*). Za svaku sam konstrukciju napravio pretrage kojima sam odredio osnovni oblik konstrukcije, zatim sam, ako je primjera bilo znatno više od 300, iz tog oblika uglavnom uzimao slučajni uzorak.

Svaku sam dobivenu pretragu kvalitativno kodirao kako bih odredio je li riječ o evaluativnom značenju ili nije, a složenije pretrage kodirao sam i tako što sam odredio koji su elementi dio svake pretrage. Zatim sam izdvojene evaluativne primjere dalje kvalitativno analizirao. U nekim sam se slučajevima uz kvalitativne koristio i kvantitativnim analizama kako bih utvrdio razlike.

I to mi je neki + imenica

Pogledajmo sljedeće potencijalno evaluativne primjere:

(10) Čovik [Ljubo Miličević] je bio uz Andrića najbolji igrač na terenu, i dobije ocjenu 6, ko i Anas. 10 puta je imao prilike proći 1 na 1, nije ni pokušao. *i to mi je neko krilo.*

(11) *I to ti je neki mehaničar* koji ne zna dijagnosticirati kvar na starom dieselu. Tu nema puno mudrovanja ili ne valjaju grijači ili nema kompresije.

Primjer (10) govori o tome da igrač Hajduka Anas Sharbini, koji igra na mjestu krila, nije dobro odigrao utakmicu jer su očekivanja od dobrog igrača koji igra na tom mjestu drukčija: od deset puta, koliko je imao priliku proći, nije pokušao nijednom, a trebao je. U primjeru (11) opisuje se automehaničar koji ne zna dijagnosticirati kvar na starom dizelu. Taj čovjek doista jest automehaničar, ali su očekivanja od pravog mehaničara suprotna – pravi mehaničar zna dijagnosticirati kvar na starom dizelu. U konstrukciji na koju ciljamo negativno se evaluira čovjek koji igra kao krilo, odnosno koji je mehaničar jer nema sposobnosti ili znanja učiniti neku radnju za koju govornik očekuje da je osoba koja pripada toj skupini mora moći učiniti.

Konstrukcija se sastoji od nekoliko elemenata: uvodnog elementa *i*, pokazne zamjenice *to*, dativne zamjenice *ti*, pomoćnog glagola *biti*, zamjenice *neki* i imenice. Kako bih odredio koji su dijelovi konstrukcije neophodni za evaluativno značenje, koristio sam se najširim mogućim uzorkom te sam pomoću manjih slučajnih uzoraka određivao važnost pojedinih elemenata pretrage. Kako bih odredio dativni oblik i njegovu važnost, služio sam se pretragom u kojoj se lema *neki* kombinira s općom imenicom u nominativu te s pomoćnim glagolom *biti* i osobnom zamjenicom. Od velikog dobivenog uzorka od 5 152 primjera koristio sam se slučajnim uzorkom od 300 primjera koji sam kodirao te kodiranjem utvrdio da evaluativna značenja uvijek imaju dativne oblike *mi*, *ti*, *nam* i *vam* kojima sam se onda služio u daljnjoj pretrazi. Na temelju toga, kako bih dobio što širi uzorak, krenuo sam od primjera leme *neki* s ukupno 2 964 953 primjera. Zatim sam pomoću pozitivnog filtra upit ograničio tako da sam tražio primjere u kojima se do dva mjesta ispred nje nalaze dativni oblici *mi*, *ti*, *nam*, *vam* te pomoćni glagol *biti*, a nakon nje do dva mjesta opća imenica. Na taj način dobio sam 6 088 primjera kod kojih sam zatim do tri mjesta lijevo od ključne riječi tražio kolokacije na razini leme. Među najfrekventnijima sam dobio lemu *to* (s 418 primjera) koju sam zatim

pregledao. Izbacio sam 33 primjera koja su se odnosila na seriju *I to mi je neki život* kao i primjere u kojima se riječ *ti* ne odnosi na dativnu zamjenicu i tako došao do 362 primjera koja sam zatim kodirao. Od 362 primjera 74 primjera bila su evaluativna poput onih navedenih u (10) i (11). U nastavku ćemo pogledati kako pojedini dijelovi motiviraju evaluativno značenje konstrukcije.

Dativne zamjenice *mi*, *ti*, *nam* i *vam* izražavaju da se neki element nalazi u konceptualnom području dativa, što znači da dativ s njim uspostavlja umni kontakt, a navedeni element na dativ ima potencijalni utjecaj, tj. dativni element izražava pogođenost (za kognitivnolingvistički opis dativa u tom smislu v. Stanojević i Tuđman Vuković 2012; Stanojević i Peti-Stantić 2017 i ondje navedenu literaturu). Pogledajmo tri primjera:

(12) Svaki dan, svaki sat, minuta *mi je čudesna* i koliko vidim puna ljubavi i prema sebi i prema drugima, unatoč problemima, osjećam se sretnom osobom.

(13) Ja živim sa kcerkom i majka *mi je* 5 min od mene, svakodnevno su mi tu na usluzi, nije bas da sam prepustena totalno sama sebi (...)

(14) Dobro jutro, prinčipeso, kako si *mi* spavala?

U primjeru (12) subjekt procjenjuje svaki dan, sat i minutu kao čudesnu. U navedenom značenju, koje Stanojević i Tuđman (2012) nazivaju značenjem procjene, osoba izrečena dativnim oblikom ostvaruje umni kontakt s danom, satom i minutom, procjenjuje ih kao čudesne za sebe, što ujedno označava i potencijalni utjecaj na dativ, koji je ovdje izrečen na kraju rečenice (procijenjena čudesnost znači da je sudionik sretna osoba). U primjeru (13) javlja se takozvani posvojni dativ (v. npr. Kučanda 1996; Šarić 2002), ali ovdje je ključno da je vidljiva potencijalna pogođenost dativa u drugom dijelu rečenice: činjenica da je majka blizu osobe označene dativom znači i da osoba označena dativom nije „prepuštena totalno sama sebi“. Zato je posvojni dativ više nego izricanje neotuđive posvojnosti (Matasović 2002), on izriče pogođenost (Kuna i Mikić 2010). Najzad, dativni oblik *mi* u primjeru (14) odnosi se na etički dativ kojim se izriče emotivnost (Peti-Stantić 2000) odnosno, zapravo, pogođenost govornika (dativni oblik *mi*) uslijed onoga što se događa osobi koja je spavala (*prinčipesa*).

Upravo zbog pogođenosti dativ zamjenice rabi se za značenja procjene i interpretacije, posvojnosti, kao etički dativ i sl., a navedena subjektivizirana značenja ponajviše se javljaju sa zamjenicama, dok se s imenicama javljaju druga, manje subjektivizirana značenja dativa (Stanojević i Tuđman Vuković 2012). Ta se značajka očituje i u konstrukciji *i to mi je neki* + imenica gdje primjeri koji sadrže dativ imaju evaluativna značenja, dok primjeri bez dativne zamjenice ta značenja izražavaju samo rubno. Pogledajmo dva primjera.

(15) Po cijele dane samo čmrlji i nekaj piskara. *I to mi je neki život*.

(16) Makar se nećemo dati prevariti osvjedočenim prevarantima. *A i to je neki uspjeh*.

U primjeru (15), koji sadrži dativni oblik *mi*, govornik procjenjuje čmr-ljenje i piskaranje kao loš život, tj. kao nešto što nema prototipne značajke (dobrog) života. Za razliku od toga u primjeru (16), koji ne sadrži dativni element, činjenica da se govornik nije dao prevariti prevarantima ocjenjuje se kao uspjeh – ne naročito velik, ali ipak uspjeh. Štoviše, pregled dvaju uzoraka – jednog od 362 primjera s dativnom zamjenicom i drugog od 77 primjera bez dativa (v. tablicu 1) – pokazuje da se evaluativno odnosno ironično značenje javlja u 20% primjera u uzorku s dativom, a samo u jednom primjeru u uzorku bez dativa. To znači da dativ pridonosi evaluativnosti navedene konstrukcije.³

Značenje	S dativom	Bez dativa
Evaluacija/ironija	74 (20%)	1 (1,3%)
Druga značenja	288 (80%)	76 (98,7%)
Ukupno	362	77

Tablica 1. Evaluativnost konstrukcije i to je neki s dativnom zamjenicom i bez nje

Rezultati također pokazuju da se navedena konstrukcija ponajviše javlja s dativnim oblikom koji se odnosi na prvo lice jednine, a to je oblik *mi* koji je, čini se, najbolja oznaka evaluativnog značenja, oblik *ti* ima manji broj evaluativnih primjera, dok s dativnim oblicima *nam* i *vam* evaluativnih primjera uglavnom nema. Detaljni rezultati nalaze se u tablici 2.

Značenje	<i>mi</i>	<i>ti</i>	<i>nam</i>	<i>vam</i>
Evaluacija/ironija	51 (35%)	22 (8%)	0	1
Druga značenja	93 (65%)	145 (92%)	20	30
Ukupno	144	167	20	31

Tablica 2. Raspored evaluativnih značenja prema dativnim zamjenicama

Procjena pomoću dativnog oblika *mi* označava da je element u konceptualnom području govornika i da na govornika ima izravan utjecaj, kao i da procjena samog elementa proizlazi iz govornika. Pogledajmo još jednom primjere (10) i (11) koje ovdje ponavljamo kao (17) i (18).

(17) Čovik [Ljubo Milićević] je bio uz Andrića najbolji igrač na terenu, i dobije ocjenu 6, ko i Anas. 10 puta je imao prilike proći 1 na 1, nije ni pokušao. *i to mi je neko krilo.*

(18) *I to ti je neki mehaničar koji ne zna dijagnosticirati kvar na starom dieselu. Tu nema puno mudrovanja ili ne valjaju grijači ili nema kompresije.*

3 Jedini primjer bez dativa jest sljedeći: *Lik briše cookie pa si sam stavlja plusiće, još k tome ima 3 nicka... I to je neki kao desničar.* Ovdje se ne javlja dativni oblik, ali je negativna evaluacija izražena oznakom *kao* koja služi kao ograda kako bi se izrazila procjena da nije riječ o prototipnom pripadniku desnice.

U (17) činjenica da je igrač loše krilo procjena je govornika, a ujedno se karakterizira kao da ima utjecaja na samog govornika. Za razliku od toga u primjeru (18) govornikova procjena mehaničara kao lošeg ima utjecaja na sugovornika označenog dativom *ti*. Na taj se način sugovornika uvlači u vlastitu procjenu, tj. govornik pretpostavlja da sugovornik – zbog pogođenosti – zapravo mora dijeliti njegovu procjenu elementa kao lošeg. Tako se izravno utječe na sugovornika, što pragmatički implicira ugrožavanje sugovornikova obraza. Iz toga proizlazi i rjeđa uporaba navedene zamjenice, a pogotovo množinskih zamjenica u istom kontekstu.

U tablici 1 vidjeli smo da samo 20% primjera s dativom odgovara evaluativnoj ironičnoj konstrukciji koju mi je cilj istraživati. Pogledajmo dva od preostalih 80% neevaluativnih primjera i pokušajmo utvrditi razlike.

(19) Evo osobno vozim BMW 118 d sa 143 ks, *i to mi je neka optimalna snaga*.

(20) ne, ne mislim da sam krasan i predivan, obasjan božanskim svjetlom, na puno psihičkih bojišnica trebam pobijediti kako bih postao kvalitetnija osoba *i to mi je neka vrsta životnog cilja*, izrezbariti sebe samog tako da i drugi ali i ja sam postanem zadovoljan sobom...

U primjeru (19) konstrukcijom *i to mi je neki* + imenica govornik snagu automobila procjenjuje kao optimalnu za sebe, a u primjeru (20) postanak kvalitetnijom osobom govornik označava kao svoj vlastiti životni cilj. Procjena snage kao optimalne odnosno određivanje postanka kvalitetnijom osobom kao životnog cilja nove su informacije za druge sudionike diskursa. Riječ je o opisu elemenata čiji utjecaj na sebe govornik izravno procjenjuje pomoću izraza *optimalan* i *vrsta*. Za razliku od toga ironična evaluativnost primjera (17) i (18) proizlazi iz zajedničkog znanja da Anas igra na mjestu krila, odnosno da je osoba koja je popravljala automobil mehaničar. Nema dodatnog izraza procjene (poput *optimalan* ili *vrsta*). Zato u primjerima (17) i (18) određivanje elementa kao krila ili mehaničara zapravo nije procjena, nego zajedničko znanje, a upravo se to zajedničko znanje dativnom zamjenicom konstruira kao nešto što dovodi do pogođenosti dativa.

Ironičnoj evaluativnosti pridonosi i element *neki*. Usporedba uzorka u kojem se nalazi izraz *neki* i slučajnog uzorka od 300 primjera bez njega pokazuje da se evaluativno i ironično značenje bez izraza *neki* javlja u samo 3% primjera (v. tablicu 3).

Značenje	S <i>neki</i>	Bez <i>neki</i>
Evaluacija/ironija	74 (20%)	9 (3%)
Druga značenja	288 (80%)	291 (97%)
Ukupno	362	300

Tablica 3. Uloga elementa *neki* u konstrukciji

Riječ *neki* može označavati element čiji je identitet nejasan i neodređen, kao u primjeru (21).

(21) ... u kutu sjedi neki čovjek...

Riječ je o izrazu čije značenje procesom subjektivizacije (Langacker 2006) postaje sve manje vezano uz točan identitet elementa u skupu, a sve više uz njegovu prototipnost i kvalitetu unutar samog skupa. To ilustriraju primjeri (22)–(24).

(22) A i to je neki uspjeh.

(23) ... i to mi je neka optimalna snaga.

(24) I to mi je neko krilo.

U primjeru (22) govornik ne može točno odrediti status elementa *uspjeh* unutar čitave vrste: zna da je riječ o uspjehu, ali nije siguran može li se smatrati prototipnim primjerkom vrste. To je neki, neodređen uspjeh, jedan od različitih mogućih. Isto vrijedi i za primjer (23) gdje od različitih optimalnih snaga govornik onu navedenu procjenjuje kao optimalnu za sebe. U (24) govornik ne može točno odrediti status elementa (igrača) unutar vrste (pozicija krilo), a očekuje se da bi ga morao moći odrediti kao prototipno krilo jer igrač igra na toj poziciji. Izraz *neki* stoga je ograda od očekivane vrijednosti elementa: da bi bio pravo krilo, njegova bi vrijednost morala biti veća. Na taj način izraz *neki* s osi objektivnosti (određenje statusa elementa u vrsti) prelazi na os subjektivnosti (određenje vrijednosti elementa u vrsti).

Posljednja su dva elementa koja pridonose konstrukciji uvodni element te zamjenica *to* koja se odnosi na referenta. Evo primjera nekoliko drugih mogućnosti potvrđenih u korpusu:

(25) I vi ste mi neki doktor.

(26) E i mi smo ti neko društvo.

(27) Ma je ti neka nauka.

U primjerima (25) i (26) uvodni je element *i*, a zamjenica nije *to*, već osoba *vi* odnosno *mi*. U primjeru (27) javlja se uvodni element *ma*, a zamjenica se ne javlja (glagolski element *je* ovdje nije klitičke naravi, nego je naglašen). Uvodni element *i* funkcionira kao intenzifikator onoga što slijedi, baš kao i element *ma* u (27). Zamjenica *to* služi za upućivanje na referenta o kojem je riječ, ali sagledavajući ga u njegovoj cjelokupnosti, ne samo kao entitet već kao dio cjelokupne situacije. Vratimo li se na primjer (24), zamjenica *to* odnosi se na igrača i njegovu cjelokupnu igru koja se evaluira.

Svi nabrojani elementi motiviraju evaluativno i ironično značenje konstrukcije *i to mi je neki*. Entitet koji se procjenjuje mora označavati neko zajedničko, već utvrđeno znanje o pripadnosti entiteta kategoriji. Entitet se procjenjuje dativom, a budući da je riječ o zajedničkom znanju, čija pripadnost kategoriji ne bi trebala biti upitna, element *neki* je subjektiviziran i označava ogradu od vrijednosti samog entiteta. Uvodni je element *i* intenzifikator, a *to* označava da se entitet procjenjuje kao dio cjelokupne situacije. Kao što

pokazuju primjeri, tek svi elementi konstrukcije zajedno, spojeni upravo na navedeni način i uzimajući u obzir status ranijeg znanja pridonose ukupnom evaluativnom i ironičnom značenju konstrukcije. Značenje konstrukcije više je od zbroja elemenata jer elementi baš u navedenoj konstrukciji imaju doprinos kakav je opisan, dok je u drugim konstrukcijama u kojim se javljaju njihov doprinos dijelom drukčiji. Najzad, što se tiče uloge gramatičkih elemenata u navedenoj konstrukciji, jasno je da ovdje leksički, gramatički i diskursni elementi rade zajedno. Gramatički elementi igraju važnu ulogu, ali ta uloga nije presudna: konstrukcija o kojoj je riječ mora imati određene leksičke elemente kako bi funkcionirala kao evaluativna konstrukcija. Stoga je riječ o lokalnoj gramatici, kako je naziva Hunston (2011).

Imenica u vokativu + pridjev

Druga evaluativna konstrukcija na koju ću se osvrnuti jest kombinacija opće imenice u vokativu i pridjeva. Pogledajmo nekoliko primjera:

(28) *Žuna, konju stari*, završil buš u zatvoru zbog tih maloljetnica.

(29) Pokrali ste i Bosance i Makedonce, *bando lopovska*.

(30) A di si Firesword, *kućo stara?*

(31) Ma kaj govoriš, *ženo božja?*

(32) ... ma o čemu mi pričamo, *ljudi dragi*, kad je najveća ambicija naših bajnih političara zasist u EU parliament...

(33) Ha, ha, ha, *bože dragi* kakvih sve kretena ima koji vjeruju najglupljim objašnjenjima.

(34) *Majko božja*, moli za nas.

Primjeri (28)–(34) pokazuju da kombinacija opće imenice u vokativu i pridjeva u postpoziciji označava različite vrste evaluacije: dragost odnosno bliskost prema osobi o kojoj se govori (28, 30) i pogođenost radnjama osoba o kojima se govori (28, 31, 32), uvredu (29), zazivanje Boga (34) uz moguću pogođenost (33), kao i poetsko zazivanje (*kućico draga, palato divna, kolijevko meka* u *Ježevoj kućici*).

Za razliku od toga uobičajena konstrukcija u kojoj je pridjev preponiran imenici u vokativu prvenstveno izriče značenja ritualnog obraćanja, kao u sljedećim primjerima:

(35) Dragi moji, jucer mi stize SMS...

(36) Dragi prijatelji i suradnici...

(37) Poštovani gradonačelnice...

(38) Poštovana gospodo predsjednici...

(39) Poštovana gospođo Ladan...

To je vidljivo i iz kvantitativnih podataka u tablici 4 gdje se pridjevi *dragi, poštovani* i *cijenjeni* nalaze ispred imenica u 66% slučajeva, dok se pridjev *dragi* javlja u postpoziciji imenici u 30% slučajeva. Hi-kvadrat test pokazuje da se

uporaba pridjeva *dragi*, *poštovani* i *cijenjeni* u odnosu na druge pridjeve značajno razlikuje u dvjema konstrukcijama ($\chi^2(1,835)=39.08$, $p<.001$).⁴

Pridjev	imenica + pridjev	pridjev + imenica
<i>dragi</i>	170 (30%)	152 (56%)
<i>poštovani/cijenjeni</i>	0	27 (10%)
<i>ostalo</i>	392 (70%)	94 (34%)
Ukupno	562	273

Tablica 4. Raspored pridjeva u konstrukcijama imenica + pridjev i pridjev + imenica

Razlike između evaluativne konstrukcije imenica + pridjev i „obične“ konstrukcije pridjev + imenica vidljive su na još dva načina. Prvo, postoji statistički značajna razlika između broja različenica i pojava u dvama slučajnim uzorcima: broj različenica u odnosu na broj pojava manji je u evaluativnoj konstrukciji, a veći u „običnoj“ konstrukciji ($\chi^2(1,1087)=4.36$, $p<.05$). To znači da evaluativna konstrukcija u većoj mjeri sadrži ustaljene elemente.⁵ Drugo, kvalitativna analiza pokazuje da se u postponiranoj konstrukciji javlja velik broj kombinacija u kojima su imenica, pridjev ili oba elementa evaluativni (primjerice uvredljivi). Tako se javlja oko 10% primjera s imenicama *bando* (npr. *bando lopovska*, *bando primitivna*) koja je jasno evaluativna, a slični se primjeri uopće ne javljaju u nepostponiranoj konstrukciji. Slični su primjeri i *kravo debela*, *krpelju naporni*, *kozy glupa*, *kurvo odvratna* i sl. Drugi su jasno evaluativni primjeri pozitivni, poput *legendo legendarna*, *kućo stara*, *đušo draga* i sl. Osim toga i primjeri koji u sebi nemaju evaluativne pridjevske ili imenske elemente (a takvih je malo) čitaju se evaluativno, kao da prizivaju ekspresivnost, poetičnost i sl. Primjerice, izraz *inspiraciju vječna* u primjeru (40) dolazi s jednog bloga u kojem autorica nakon proznog opisa piše pjesmu posvećenu Mimi izražavajući dragost i bliskost prema njoj i samom konstrukcijom.

(40) Hvala, Mima, *inspiraciju vječna!*

Sličnih primjera ima još: zazivanje kromatske aberacije kod astronoma koji promatraju zvijezde (*abercicijo kromatska*), zazivanje prosinca (koji je prethodno u diskursu označen kao predivan) u jednom poetskom blogu (*predivni Prosinče ... Prosinče hladni*) i sl. Dakle, osim što postponirana konstrukcija koincidira s evaluativnim značenjima imenica i pridjeva, čak i kada se ne javlja s takvim pridjevima, ima evaluativno značenje.

4 Usporedio sam slučajni uzorak od 1 000 primjera opće imenice u vokativu nakon koje slijedi pridjev unutar iste rečenice te slučajni uzorak od 300 primjera pridjeva nakon kojeg slijedi imenica u vokativu unutar iste rečenice. Nakon izbacivanja krivo označenih primjera i primjera koji ne pripadaju konstrukciji koja me zanimala dobio sam 562 primjera u prvom uzorku odnosno 273 primjera u drugom uzorku.

5 Marković (2010: 246–248) to navodi kao frazeologiziranost, koju pripisuje utjecaju Biblije.

Slična evaluativna značenja mogu se izraziti i uobičajenim poretkom imenice i pridjeva: njima se izriče dragost odnosno bliskost (41), uvreda (42) i zazivanje kako bi se izrazila pogođenost (43).

(41) Nelo, *krasna ženo*.

(42) Kakva jebena otadžbina kretenčino? To je Bosna, *šupljoglavi balavče*, kad je to RS postojala prije Daytona?

(43) *O jadna majko*.

Ipak, kvalitativna i kvantitativna analiza pokazuje da su u uzorku imenica + pridjev svi primjeri izricali evaluativna značenja, dok je u uzorku pridjev + imenica samo 15% primjera izricalo takva značenja, i to uvijek koristeći se evaluativnim pridjevom ili imenicom.

Evaluativna značenja u obama uzorcima jednim dijelom motivira uporaba visoko evaluativnih kombinacija imenica i pridjeva. Nadalje, vokativ imenice pridonosi značenju prisnosti ili odbojnosti (I. Marković 2010: 247) odnosno pogođenosti, a ekspresivnost i evaluativnost vokativa u tom smislu – premda nisu mnogo istraživane – potvrđene su u različitim jezicima, uključujući i slavenske (Daniel i Spencer 2008: 634; Sonnenhauser i Noel Aziz Hanna 2013: 14–15). Uz značenje pridjeva i vokativa poredak imenica + pridjev jasnije je vezan uz evaluativno značenje jer su elementi konstrukcije ustaljeniji, u većoj mjeri koincidiraju s evaluativnim imenicama i pridjevima, a i sam poredak donosi značenja koja su više evaluativna.

Drugim riječima, tek svi elementi zajedno, uključujući leksičke i gramatičke (vokativ, poredak imenica + pridjev) pridonose evaluativnom značenju. Evaluativno značenje više je od zbroja elemenata jer elementi baš u toj konstrukciji imaju takav doprinos. Ipak, u određivanju evaluativnosti važnost ima i poznavanje konvencionalnih primjera konstrukcije, gdje sami pridjevi i imenice imaju evaluativno značenje. Dakle, gramatika igra važnu ulogu, ali nije presudna, nego nužno surađuje s leksičkim i diskursnim elementima.

Pridjev + pridjev-*cat*

Posljednja evaluativna konstrukcija kojom ću se baviti jest reduplikacija pridjeva sa sufiksom *-cat*, kao u sljedećem primjeru:

(44) Euforija je tresla gradom pod Marjanom, prije utakmice ... na centar je doveden *pravi pravcati* tovar koji se tvrdoglavo ukopao na travnjaku i jedva su ga, umotanog u Hajdukovu zastavu, kasnije izgurali.

O navedenoj je konstrukciji već pisao I. Marković (2007: 150–152), a on ističe da je riječ o posebnom modelu sufiksacije sufiksom *-cat* koji nema sličnih primjera u hrvatskome, koji je ograničen na jednosložne pridjeve, ali je potencijalno produktivan u tim okvirima. Milka Ivić nastanak konstrukcije pripisuje trima izvorima: analogiji s pridjevom *krcat* romanskog porijekla,

udvajanju pridjeva kako bi se iskazalo ekspresivno značenje i balkanizmu (Ivić 1995: 327–331). Tom se konstrukcijom iskazuje da je „svojsstvo iskazano osnovnim pridjevom zastupljeno u najvećoj mogućoj mjeri“ (Marković 2007: 150). Značenje je motivirano ikoničnošću koju Brdar (2013) objašnjava pomoću nekoliko metafora i metonimija, pri čemu je za nas ključno da se reduplikacija uvijek približava krajnjoj točki skale (Brdar 2013: 498).

Kako bih detaljnije utvrdio karakteristike navedene konstrukcije, za koju mi se čini da uz apsolutivno značenje ima i evaluativne diskursne karakteristike, pretražio sam hrWaC pomoću pretraga u kojima sam kombinirao sve riječi koje završavaju nastavcima *-cat*, *-cati*, *-cate*, *-catog*, *-catoj* i *-catom* s pridjevom koji se nalazi izravno ispred navedene riječi.⁶ Podaci u tablici 5 pokazuju da 95% svih primjera čini reduplikacija samo 6 pridjeva.

Pridjev (u svim padežima)	Broj primjera
pravi pravcati	664 (54%)
novi novcati	287 (23%)
sam samcat	135 (11%)
pun puncat	46 (4%)
jedini jedincati	22 (2%)
gol golcat	10 (1%)
drugo	64 (5%)
Ukupno	1228

Tablica 5. Broj primjera pridjev + pridjev-cat

Među preostalih pet posto pridjeva javlja se tek nekoliko kombinacija pridjeva s više od jednog primjera: *zdrav zdravcat*, *pun krcat*, *bijel bjelcat*, *jedini jedincati*, *isti isticati*, *svaki svakcati* i regionalne varijante *cil cilcat*, *pravi prafcati*. To ukazuje da je riječ o konstrukciji koja u praksi ipak nije tvorbeno produktivna, što potvrđuje i B. Marković koja navodi zatvoren skup primjera koji su potvrđeni u standardu i rječnicima (B. Marković 2011: 26, 28–29). Dakle, premda je moguće zamisliti kombinacije poput *lijep ljepcat* ili *mlad mladcat*, one nisu potvrđene.

Kvalitativna analiza primjera ukazuje da se uz apsolutivna značenja javljaju i ona koja označavaju iznenađenje i pogođenost, dakle evaluativnost. Primjeri „čistog“ apsolutiva slični su konstrukcijama u kojima se pridjev modificira prilogom *sasvim* ili *potpuno*, kao što je vidljivo iz sljedećih primjera.

(45) ... može li se [produženo jamstvo] nadoplatiti unutar te 2 god dok je auto *nov* ili baš pri kupovini auta dok je još *nov novcat*?

6 Na taj sam način dobio nekoliko uzoraka, od kojih sam samo drugi (s *-cati*) smanjio na slučajni uzorak od 300 primjera, dok sam sve ostale uzorke, koji su bili manji od 300, uzeo čitave. Ukupni broj primjera koje sam pregledao bio je 1 228.

(46) Pored uobičajenih ispravki grešaka u igri, ovaj patch donosi i jedno iznenađenje, bonus mapu. Doduše, *nova mapa zapravo nije sasvim nova*, već je riječ o dnevnoj verziji postojeće Makin mape.

(47) ... program [se] ponaša kao da je *sam samcat*, standalone, što posljedično sprečava urušavanje drugih aplikacija...

(48) Ovo mi je prvi vikend da sam *potpuno sama*.

U primjerima (45) i (46) govornici prave razliku između stvari koje su nove i nove novcate odnosno sasvim nove, pa se tako u (46) auto smatra *novim novcatim* samo odmah nakon kupovine, a *novim* i do dvije godine nakon kupovine. U primjerima (47) program radi sasvim sam, bez drugih programa, a u (48) osoba je sasvim sama prvi put. U tim primjerima konstrukcije pridjev + pridjev-*cat* odnosno *sasvim/potpuno* + pridjev nameću značenje omeđenosti (Paradis 2001), što znači da se pridjev konstruira komplementarno – tako da kvalitetu opisuje samo putem njezine krajnje prisutnosti ili neprisutnosti (Radden i Dirven 2007: 147–148).

Konstrukcija pridjev + pridjev-*cat* može označavati i emocionalna značenja: uvlačenje sugovornika u priču, izražavanje neočekivanosti i pogođenosti, kao u sljedećim primjerima:

(49) smetalo mu je što mi svaki ručak malkice zagori, što sam mu sve bile košulje pretvorila u šareno rublje, što sam mu razbila *nov novcat* auto pogrešnom procjenom pri jednom zahtjevnijem parkiranju, što bi se ponekad malo zapričala na telefon pa došo računčić od tisuću kuna...

(50) Prije nego je stigla torta na red, prijatelji iz kvarta pozvali su Fahira da ode vidjeti svoj poklon, kad ono ispred kuće *novi novcati* BMW, ostao je bez riječi, bio je presretan.

(51) Na internetu je osvanuo oglas kojim se prodaje *pravi pravcati* dvorac, izgrađen daleke 1249. godine, a koji je kralj Matija Korvin 1487. godine darovao plemićkoj obitelji Oršić.

(52) ... najludje je bilo kad je s [kazetofona] pićio Rory Gallagher i „Too much alcohol“, a mi smo *goli golcati* na to čagali u parku, jedino je Meštar imao oko pasa vojnički pojas...

Osim apsolutivnog značenja pridjeva (auto je bio sasvim nov, dvorac koji se prodaje pravi je dvorac, ljudi su plesali potpuno goli) konstrukcijom se izriče i emotivno značenje neočekivanosti i pogođenosti. U primjerima (49) i (50) razbijanje novog novcatog auta odnosno dobivanje novog novcatog auta za rođendan nešto je neočekivano, baš kao što je neočekivan i oglas o prodaji pravog pravcatog (a ne novosagrađenog) dvorca u (51), odnosno da su ljudi, suprotno očekivanjima i normama, na javnom mjestu plesali potpuno goli u (52). Analiza manjeg nominativnog uzorka od 264 primjera pokazuje da se takva evaluativna značenja javljaju u 64% primjera, dok se apsolutivno značenje javlja u 36% primjera. Međutim, evaluativni element konstrukcije nije vezan isključivo uz to vidimo li u primjerima jasno značenje neočekivanosti i pogo-

đenosti, nego i uz to da je ukupno gledajući konstrukcija manje frekventna, da su vrste entiteta koje se njome opisuju ograničene te da se javlja u manje formalnim i narativnim vrstama teksta.

Što se tiče frekvencije, pretraga samo najčešćih lema (*pravcat, novcat, samcat, puncat, jedincat i golcat*) u korpusu hrWaC daje 4 846 primjera, dok pretraga lema *nov, sam, pun, jedini i gol* daje oko 4,6 milijuna primjera, dakle tisuću je puta frekventnija. Osim toga razlikuju se i entiteti koji se opisuju pridjevom + pridjev-*cat* te samim pridjevom. Pogledajmo primjer konstrukcije *nov novcat* u odnosu na *nov*. Analiza imeničkih kolokata konstrukcije *nov novcat* pokazuje da se tako najčešće opisuju fizičke stvari, npr. *automobil, stan, zgrada* ili *mobitel*. Za razliku od toga entiteti koji se kombiniraju s pridjevom *nov* su *godina, zakon, album, tehnologija, dan, generacija*. Stoga, konstrukcija *nov novcat* opisuje stvar koja je tek izrađena, ali se ne rabi za značenja „drugi, drukčiji nego (ovaj) do sada“ ili „koji smjenjuje koga ili što“ (opis značenja prema Srce i Znanje 2006, s.v. *nov*). Ti podaci ukazuju na specijaliziranost konstrukcije pridjev + pridjev-*cat*.

Ta je specijaliziranost vidljiva i iz vrsta teksta u kojima konstrukcija pridjev + pridjev-*cat* prevladava, a to je domena *forum.hr* i *blog.hr* (u 35% slučajeva), 17,7% slučajeva u domenama *novina* i internetskih portala (*slobodnadalmacija.hr, index.hr* itd.), dok je preostali postotak na drugim domenama. Neformalni pogled na primjere s portala pokazuje da je riječ ponajviše o dijaloškim primjerima u komentarima ispod vijesti. Uporaba samog pridjeva raspoređena je u više domena, od čega je 20% u domenama *forum.hr* i *blog.hr*, a prevladava uporaba na novinskim portalima (21%). Primjeri s novinskih portala nisu nužno ograničeni na komentare čitatelja, nego i na sam tekst vijesti. Uporaba kombinacije pridjev + pridjev-*cat* vezana je uz tekstove koji su manje formalni i po naravi više dijaloški. Dakle, konstrukcija pridjev + pridjev-*cat* više priziva okvir pripovijedanja, kojim se sugovornika nastoji uvući u priču.⁷

I u tom kao i u ranijim primjerima riječ je o konstrukciji koja se rabi u ograničenim situacijama kako bi se izrazilo evaluativno značenje. Evaluativno značenje – osim neočekivanosti i pogođenosti – vezano je i uz diskursni tip u kojem se primjeri javljaju, prizivajući ekspresivnost, manju formalnost teksta i uvlačenje sugovornika u naraciju. Ono je vidljivo i iz leksičkih elemenata, ali i iz same konstrukcije.

Rasprava i zaključak

U svim trima konstrukcijama evaluativno i emocionalno značenje konstrukcije više je od zbroja značenja pojedinih elemenata te osim o leksičkom sastavu

⁷ Taj je pripovjedni način, čini se, karakteristika balkanskog jezičnog saveza – barem u uporabi glagolskih vremena (Sonnenhauser 2016), što je u skladu s mogućim izvorom konstrukcije pridjev + pridjev-*cat* kao balkanske. Ovdje valja dodati da slavenski jezici pripovijedanje mogu označavati i, primjerice, poretkom riječi i izostavljanjem kopule (npr. *Bio jednom jedan*; inverzijom imenice i pridjeva, kao u primjeru druge konstrukcije) i sl.

ovisi i o gramatici. Negativna procjena entiteta u prvoj konstrukciji ovisi o sklopu upravo navedenih elemenata na navedeni način, uz važan dodatak da znanje o entitetu koji se opisuje mora biti zajedničko i dijeljeno – ako je znanje o entitetu s elementom *neki* novo, evaluativno ironično značenje se ne ostvaruje. U drugoj i trećoj konstrukciji evaluaciji svakako pridonosi značenje pridjeva, koje je samo po sebi evaluativno: pridjevi su evaluativne riječi (Hunston 2011). Međutim, i tu gramatički elementi pridonose značenju: uporaba vokativa pridonosi pogođenosti, a evaluativnost je daleko veća u konstrukciji s postponiranim pridjevom nego kod uobičajenog reda. Najzad, u trećem slučaju sama konstrukcija sadrži elemente narativnosti, iznenađenja i pogođenosti koji se ne javljaju u konstrukcijama sličnog značenja, što opet označava njezinu veću evaluativnost. Dakle, u svim trima slučajevima leksički i gramatički elementi rade zajedno.

Kao što naglašavaju Martin i White (2005) i kao što pokazuju navedeni primjeri, sustav evaluacije u temelju je prozodijski. To znači da između evaluativnog značenja i konstrukcije ne postoji odnos jedan naprama jedan. Evaluativno je značenje raspršeno, pa zato konstrukcije koje sam analizirao imaju veći ili manji afektivni potencijal, ali ne i jednoznačno određeno evaluativno značenje. Afektivni potencijal pojedine konstrukcije vezan je uz neke specifične gramatičke i leksičke elemente – red riječi, vokativ, dodatak sufiksa i sl. – koji povećavaju mogućnost da neka konstrukcija bude afektivna, ali je ne mogu jednoznačno odrediti takvom.

Pitanje koje preostaje jest na koji način teorijski pristupiti evaluativnosti kako bi se omogućila sustavnija analiza. U ovom sam radu intuitivno analizirao elemente emocionalnog značenja: pozitivnu/negativnu evaluaciju, iznenađenje, uključivanje sugovornika i sl. Ti elementi spadaju u različite dijelove afektivnog sustava koji razrađuju Martin i White (2005), koji razlikuju stav (engl. *attitude*; emocionalne reakcije i procjena), pozicioniranje (engl. *engagement*; pozicioniranje sebe i drugih pomoću tekstualnih resursa) i gradaciju (engl. *graduation*; intenzitet afektivnosti). Iz analiza je jasno da se sve tri kategorije isprepleću u konstrukcijama koje sam naveo. Stoga je vrijeme da se okrenemo jezičnim podacima i pokušamo sustavnije definirati različite vrste afektivnih potencijala u konstrukcijskim podacima te ih supostaviti vrstama afektivnog sustava kako bismo jasnije vidjeli njihove uloge u pojedinim konstrukcijama.

Literatura

- Barlow, Michael; Suzanne Kemmer (ur.). 2000. *Usage Based Models of Language*. Stanford: Center for the Study of Language and Information.
- Bednarek, Monika. 2008. *Emotion talk across corpora*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan.
- Borucinsky, Mirjana; Sandra Tominac Coslovich. 2015. Formalno i funkcionalno u jeziku: sistemska funkcionalna gramatika u odnosu na ostale funkcionalne gramatike i kognitivnolingvističke pristupe. *Fluminensia* 27 (2): 11–29.
- Brdar, Mario. 2013. Adjective Reduplication and Diagrammatic Iconicity. U: *Sanjari i znanstvenici. Zbornik u čast 70-godišnjice rođenja Branke Brlečić-Vujić* (ur. Marica Liović): 489–514. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera – Filozofski fakultet.
- Bühler, Karl. 2011. *Theory of Language: The Representational Function of Language*. Preveli Donald Fraser Goodwin i Achim Eschbach. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Curea, Anamaria. 2015. L'expressivité linguistique, un objet problématique dans la théorie de Charles Bally. U: *Entre expression et expressivité: l'école linguistique de Genève de 1900 à 1940 : Charles Bally, Albert Sechehaye, Henri Frei*. Langues. Lyon: ENS Éditions. <http://books.openedition.org/enseditions/3885>.
- Daniel, Michael; Andrew Spencer. 2008. The Vocative – An Outlier Case. U: *The Oxford Handbook of Case* (ur. Andrej L. Malchukov i Andrew Spencer): 626–634. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199206476.013.0044>.
- Gammerl, Benno. 2012. Emotional Styles – Concepts and Challenges. *Rethinking History* 16 (2): 161–175. <https://doi.org/10.1080/13642529.2012.681189>.
- Halliday, M. A. K. 1994. *An Introduction to Functional Grammar*. 2. izdanje. London: Edward Arnold.
- Hunston, Susan. 2011. *Corpus Approaches to Evaluation: Phraseology and Evaluative Language*. New York: Routledge.
- Ivić, Milka. 1995. O pridevskim obrazovanjima tipa pun punctat. U: *O zelenom konju: Novi lingvistički ogledi*: 319–331. Beograd: Slovoğraf.
- Jakobson, Roman. 1960. Closing statement: linguistics and poetics. U: *Style in language* (ur. Thomas A. Sebeok): 350–377. London – New York: Massachusetts Institute of Technology – Wiley.
- Klann-Delius, Gisela. 2015. Emotion in Language. U: *Emotion in Language: Theory – Research – Application* (ur. Ulrike M. Lüdtke): 135–156. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/ceb.10.07kla>.

- Kovačec, August. 2007. Ferdinand de Saussure i strukturalizam. U: *Uvod u lingvistiku* (ur. Zrinjka Glovacki-Bernardi): 99–179. Drugo, prošireno izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
- Kučanda, Dubravko. 1996. What is the dative of possession?. *Suvremena lingvistika* 22 (41): 319–332.
- Kuna, Branko; Ana Mikić. 2010. Posvojni dativ. U: *Sintaksa padeža: zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem Drugi hrvatski sintaktički dani* (ur. Matea Birtić i Dunja Brozović Rončević): 147–162. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Filozofski fakultet Osijek.
- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar. Volume 1: Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. 1991. *Foundations of Cognitive Grammar. Volume 2: Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. 2006. Subjectification, grammaticization, and conceptual archetypes. U: *Subjectification: various paths to subjectivity* (ur. Angeliki Athanasiadou, Costas Canakis i Bert Cornillie): 17–40. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Langacker, Ronald W. 2008. *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. Oxford – New York: Oxford University Press.
- Lüdtke, Ulrike M.; Chantal Polzin. 2015. Research on the relationship between language and emotion – a descriptive overview. U: *Emotion in Language: Theory – Research – Application* (ur. Ulrike M. Lüdtke): 211–240. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Ljubešić, Nikola; Filip Klubička. 2014. {bs,hr,sr} – Web Corpora of Bosnian, Croatian and Serbian. U: *Proceedings of the 9th Web as Corpus Workshop (WaC-9)*: 29–35. Gothenburg, Sweden: Association for Computational Linguistics. <http://www.aclweb.org/anthology/W14-0405>.
- Marković, Bojana. 2011. Pridjevske sintagme tipa *gol golcat* u jezičnim priručnicima i rječnicima hrvatskoga standardnog jezika i čakavskoga narječja. *Fluminensia* 23 (1): 23–38.
- Marković, Ivan. 2007. Repeticija i reduplikacija u hrvatskome. *Suvremena lingvistika* 64 (2): 141–157.
- Marković, Ivan. 2010. *Uvod u pridjev*. Zagreb: Disput.
- Martin, James R.; Peter Robert Rupert White. 2005. *The Language of Evaluation: Appraisal in English*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Matasović, Ranko. 2002. Otudiva i neotudiva posvojnost u hrvatskome jeziku. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 28 (1): 151–160.
- Osgood, Charles Egerton; George J. Suci; Percy H. Tannenbaum. 1957. *The Measurement of Meaning*. Urbana – Chicago: University of Illinois Press.
- Paradis, Carita. 2001. Adjectives and boundedness. *Cognitive Linguistics* 12 (1): 47–65.

- Peti-Stantić, Anita. 2000. Etički dativ kao izraz gramatičke ekspresivnosti u jeziku. U: *Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa Riječki filološki dani* (ur. Diana Stolac): 287–296. Rijeka: Filozofski fakultet.
- Radden, Günter; René Dirven. 2007. *Cognitive English Grammar*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Sonnenhauser, Barbara. 2016. „The Balkan manner of narration“: Narrative functions of the l-periphrasis in pre-standardized Balkan Slavic. *Balkanistica* 29: 176–216.
- Sonnenhauser, Barbara; Patrizia Noel Aziz Hanna. 2013. Introduction: Vocative!. U: *Vocative! Addressing between System and Performance* (ur. Barbara Sonnenhauser i Patrizia Noel Aziz Hanna): 1–24. Berlin – Boston: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110304176.1>.
- Srce; Znanje. 2006. Hrvatski jezični portal. 2006. <http://hjp.znanje.hr/>.
- Stanojević, Mateusz-Milan. 2017. *Hladne glave i vruća srca* o tijelu i emocijama u hrvatskom. U: *Tijelo u hrvatskome jeziku, književnosti i kulturi. Zbornik radova 45. seminara Zagrebačke slavističke škole* (ur. Ivana Brković i Tatjana Pišković): 175–198. Zagreb: FF Press – Zagrebačka slavistička škola.
- Stanojević, Mateusz-Milan; Anita Peti-Stantić. 2017. Variation between prepositions taking the Dative and the Genitive in Croatian. U: *Each Venture a New Beginning. Studies in Honor of Laura A. Janda* (ur. Anastasia Makarova, Stephen M. Dickey i Dagmar Divjak): 211–225. Bloomington, Indiana: Slavica.
- Stanojević, Mateusz-Milan; Nina Tuđman Vuković. 2012. Dominion, subjectification, and the Croatian Dative. U: *Cognitive Linguistics between Universality and Variation* (ur. Mario Brdar, Ida Raffaelli i Milena Žic Fuchs): 93–116. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Stubbs, Michael. 1986. „A matter of prolonged field work“: Notes towards a modal grammar of English. *Applied Linguistics* 7 (1): 1–25. <https://doi.org/10.1093/applin/7.1.1>.
- Šarić, Ljiljana. 2002. On the Semantics of the „Dative of Possession“ in the Slavic languages: An analysis on the basis of Russian, Polish, Croatian/Serbian and Slovenian examples. *Glossos* 3. <http://seelrc.org/glossos/>.
- Škrbić Alempijević, Nevena; Sanja Potkonjak; Tihana Rubić. 2016. *Misliti etnografski: Kvalitativni pristupi i metode u etnologiji i kulturnoj antropologiji*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu – Filozofski fakultet.
- Varela, Francisco J.; Evan Thompson; Eleanor Rosch. 1991. *The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience*. Cambridge, Massachusetts – London, England: MIT Press.
- Wilce, James MacLynn. 2009. *Language and Emotion*. Cambridge, UK – New York: Cambridge University Press.

Where do emotions appear in grammar?

Summary

This paper deals with the use of grammatical constructions in expressing affect. I define affect broadly, and do not make a distinction between evaluation and emotion, or between emotions, affects, moods, etc. The aim of the paper is to show that affect is expressed by using constructions with a (relatively) fixed grammatical profile, which also necessarily include certain linguistic elements. I analyze three such constructions in Croatian: *i to mi/ti je neki* + noun (lit. and that is some + noun; e.g. *i to mi je neki mehaničar* ‘some mechanic’ expressing disapproval), vocative noun + adjective (*konju stari* lit. you old horse, ‘you old git’) and adjective + adjective with the suffix *-cat* (*nov novcat* ‘completely new’). The results show that the affective meaning of the constructions is motivated by the grammatical and lexical components in the expression, but is not their simple sum. Therefore, grammar exhibits affective potential, realized only in particular grammatical and lexical combinations.

Ključne riječi: konstrukcije, afektivni potencijal, evaluacija, emocije, gramatika

Keywords: constructions, affective potential, evaluation, emotions, grammar